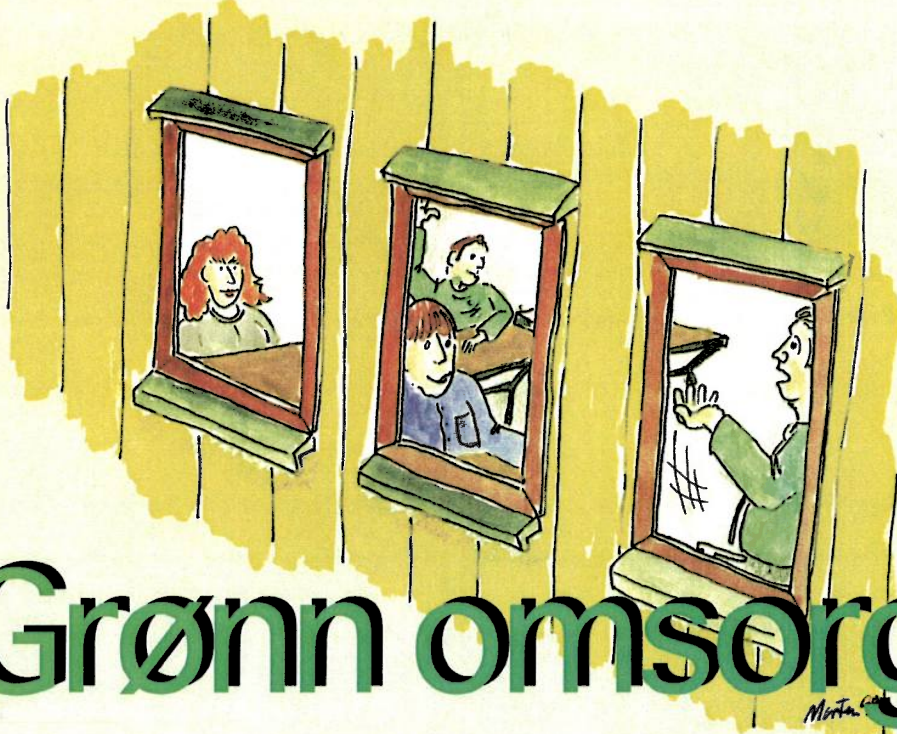

Grønn omsorg i Vestfold

En brukerorientert vurdering av Grønn omsorg prosjekter
i Vestfold som har fått BU-midler i perioden 1989 - 1996

Drammen, 11. mars 1998

Cand.oecon. Øyvind Sørbrøden, Senter for Egenutvikling
i samarbeid med rådgiver Liv P. Gjønnes, LPG Rådgivning

Oppdragsgiver: Fylkesmannen i Vestfold, Landbruksavdelingen

1. Forord

Fra 1989 og utover er det bevilget BU-midler til 28 prosjekter innen «Grønn omsorg» i Vestfold.

Det er en utfordring for kommunene å bygge ut gode og alternative tilbud innen omsorg-, skole- og helsesektoren. Virkemidlene er ikke alltid lette å finne. Landbruket i Vestfold har vært og er en aktiv medspiller i å finne fram til alternative tiltak. Det har ført til etablering av mange ulike prosjekter som dekker behov innen disse tre områdene. Samtidig, og ikke minst er disse prosjektene med på å utnytte landbrukets ressurser på en ny og bedre måte. Denne virksomheten er definert som Grønn omsorg i Vestfold.

Vestfold har 8-9 års erfaringer med å bygge opp virksomhet innenfor Grønn omsorg eller i lignende prosjekter. Gjennom intervjuene ble det klart at dette har vært en utviklingsprosess som mange dyktige mennesker står bak. Dermed er det skapt kompetanse, demonstrasjonsprosjekter og en systematikk som klart påvirker resultater og vellykkethet.

Denne rapporten sier dermed mye om hva som er oppnådd i Vestfold og noe om hva som kan oppnås på landsbasis hvis området bygges systematisk opp av dyktige mennesker som får handlingsrom i form av ressurser, tid og prioritering.

En del av spørsmålene vil bli vurdert og kommentert i forhold til gjennomsnittstall på landsbasis. Sammenligningstallene er hentet ut fra rapporten: «Evaluering av bygdeutvikling (BU-midlene)» i regi av Senter for Egenutvikling v/ Øyvind Sørbrøden og siviløkonom Svend Aubert fra januar 1998, en landsomfattende evaluering utført for Finansdepartementet.

Vår rapport har to hovedhensikter: å få vite hvilke resultater som er skapt, og å legge til rette for forbedringer. En viktig side i disse vurderingene er å gi forslag til hvordan det offentlige apparat kan gjøre sin del av jobben på en best mulig måte.

Drammen, 13. mars 1998

Liv P. Gjønnnes

Øyvind Sørbrøden

Innhold

1. Forord	1
2. Resultater og forslag	4
3. Oppdraget	6
4. Metode og utvalg	8
5. Hva viser intervjuene	9
- De «tunge» prosjektene	19
- Erfaringer og vurderinger fra offentlige etater	21
6. Vurderinger	22
- Nøkkelfaktorer for suksess	22
- Styringsmodeller	24
- Hvor god er kvaliteten?	26
7. Forslag	27

2. Resultater og forslag

Fra 1989 og utover er det bevilget 3.540.600 kr i stipend, tilskudd og investeringslån til 28 prosjekter innen Grønn omsorg i Vestfold. 24 av disse er enkeltprosjekter hos bønder/bondekvinner, og 4 av disse er tilskudd til offentlige etater som deltar/har deltatt i prosjekter. Fylkesmannen i Vestfold, Landbruksavdelingen har ønsket en vurdering av bruken av midlene, for å se om de har virket etter hensikten og for å få en målrettet og effektiv bruk av midlene i fremtiden.

3 av prosjektene defineres som «tunge» prosjekter. Der er det gitt midler både til enkeltprosjekter (4 av de 24 enkeltprosjektene) og til offentlige etater (4 bevilgninger). Alle de 3 «tunge» prosjektene er med i undersøkelsen:

- Samarbeid mellom landbruk og barnevern i Ramnes kommune
- Samarbeidsprosjekt landbruk-barnevern-skole i Larvik kommune
- Vernet sysselsetting i landbruket, Våle og Ramnes

I tillegg har vi statistisk tilfeldig trukket ut til intervjuing halvparten av de resterende 20 enkeltprosjektene, også kalt de «vanlige» enkeltprosjektene. Dermed har vi til sammen intervjuet prosjekteierne i 14 enkeltprosjekter. Med prosjekteier mener vi den som har hovedansvaret for den daglige virksomheten på gården.

De 14 enkeltprosjektene er innenfor områdene: barnehage, alternativ skole, aktivitetsgård, barnevern, arbeidstrening, vernet sysselsetting, storfamiliehjem, omsorgsgård, ridekurs/rideleir, bondegårdsferie, besøksgård/skolefritid og psykiatri.

Resultater

1. I 14 av 24 enkeltprosjekter (startet i perioden 1989-96) i Grønn omsorg i Vestfold er det i 1996 skapt 20,8 arbeidsplasser, dvs. 1,6 årsverk pr. prosjekt som har sysselsetting. 50 % av arbeidsplassene er arbeidsplasser for kvinner. I en landsomfattende undersøkelse om bruk av BU-midlene er gjennomsnittlig årsverk pr. prosjekt 1,1. Grønn omsorg prosjektene i Vestfold har altså en meget god sysselsettingseffekt.
2. 86 % av prosjektene er blitt levevei for prosjekteierne eller er kommet godt i gang. Bare 14 % er nedlagt/ikke i gang. Tilsvarende tall for landsundersøkelsen er 57 % og 24 %. Grønn omsorg i Vestfold peker seg dermed ut som et område innen bruk av BU-midler der særlig mange er kommet meget godt i gang.
3. Vi har omsetningstall for 13 av prosjektene. Omsetningen varierer fra 22.000 kr til 1.500.000 kr. Omsetning i gjennomsnitt pr. prosjekt er 405.600 kr. 23 % av prosjektene står for 60 % av den totale omsetningen. Gjennomsnittet for prosjektene i landsundersøkelsen er 398.000 kr.
4. 13 av prosjekteierne oppga resultat. (Vi definerte resultat i prosjektet etter at driftsutgifter (inkl. lønn til andre) og faste utgifter (inklusive avdrag og renteutgifter) er betalt, men før prosjekteier har tatt ut egen lønn eller investert overskuddet). Ved sammenligning med landsundersøkelsen kommer Vestfold-omsorg meget pent ut med 190.000 kr pr. prosjekt mot 94.000 kr i landsundersøkelsen. Pr. eierårsverk er tallene henholdsvis 237.500 kr og 173.000 kr.
5. Vi har spurt prosjekteierne om de tror sysselsetting, omsetning og resultat vil øke fremover. H.h.v. 33 %, 50 % og 50 % svarer ja på dette. I landsundersøkelsen er tallene h.h.v. 63 %, 78 % og 80 %, dvs. mer optimisme eller ønske om å utvide prosjektene. Tallene viser dermed at i Grønn omsorg i Vestfold har de fått gode prosjekter opp og stå, men det er forholdsvis liten vilje til/ønske om å utvide prosjektet. Det kan bety forsiktighet, men det kan også bety tilfredshet med prosjektet og prosjektets innpassing i annen virksomhet på gården.

6. En sammenligning mellom enkeltprosjektene i de tunge prosjektene og de vanlige enkeltprosjektene viser at de vanlige enkeltprosjektene har bedre resultater både med hensyn til sysselsetting, omsetning og resultat. De tunge prosjektene har imidlertid gitt mange nyttige erfaringer og mye læring i det utviklingsarbeidet som er gjort.
7. Vurderinger fra offentlige etater og andre «utenforstående» fagpersoner av kvaliteten på de tilbudene som gis, er gjennomgående meget positive. Karakteristikkene varierer fra «brukbare» til «oppsiktsvekkende gode» resultater.
8. Tilbudene som gis medfører besparelser for kommuner og fylkeskommuner på 10-50% i forhold til sammenlignbare tilbud. Et illustrerende regneeksempel antyder at kommuner og fylkeskommuner sparer tilnærmet 3.850.000 kr pr. år på å bruke de tjenester som her er utviklet.
9. Summen av stipend og tilskudd er 77.000 kr pr. prosjekt i Vestfold-omsorg mot 121.000 kr i landsundersøkelsen. Summen av stipend, tilskudd og lån er 132.000 kr pr. prosjekt i Vestfold-omsorg mot 165.000 kr i landsundersøkelsen
10. 71 % av prosjekteierne sier de har fått et bedre liv gjennom etableringen, 29 % svarer «vet ikke». I landsundersøkelsen svarer 78 % «ja», 12 % «nei» og 9 % «vet ikke».
11. 50 % svarer «ja» til at prosjektet har ført til bedre tilpasning av familiens liv, 36 % svarer «nei» og 14 % svarer «vet ikke». Landsundersøkelsens tall er h.h.v. 38 %, 47 % og 15 %. Andelen som svarer ja er større i Grønn omsorg i Vestfold.
12. 71,5 % av prosjekteierne svarer at BU-støtten har vært meget viktig eller helt avgjørende for at prosjektet ble satt i gang. Bare 1 av de 14 sier at den ikke var viktig.
13. Hele 93 % svarer at service og bistand i forbindelse med administreringen av BU-midlene var bra eller svært bra. 7 % svarer «vet ikke». Oppfølging/veiledning fra landbruksmyndighetene etter tildeling av midler får bedre skussmål enn i tilsvarende undersøkelser. 62 % svarer «bra» eller «svært bra», 22,5 % svarer «ikke helt tilfredsstillende/tilfredsstillende» og 15,5 % svarer «dårlig».
14. I kapittel 6 drøftes nøkkelfaktorer for suksess basert på erfaringene i alle prosjektene. De faktorer som fremheves er:
 - gode og klare avtaler
 - personlige egenskaper er avgjørende
 - god veiledning og rådgiving
 - innsikt i kommunikasjon
 - gårdsbruk med allsidige tilbud og ressurser
 - rolleklarhet
 - type styringsmodell
15. Tre forskjellige styringsmodeller drøftes:
 - enkelt styrte prosjekter
 - «entreprenørprosjekter»
 - prosjekter med omfattende styring (stor styringsgruppe)

Alle modeller har positive og negative sider. I en oppbyggingsfase har man lært mye gjennom de omfattende prosjekter.

Forslag

1. Det bør satses mer på enkelt styrte prosjekter og særlig på «entreprenørprosjekter».
2. Det foreslås opprettet en styringsgruppe på fylkesnivå som skal utforme policy rundt videreutvikling av Grønn omsorg prosjekter.

3. Det foreslås avholdt et seminar med representanter fra to fylkesmannsembeter og relevante departementer for å drøfte sammenhengene mellom resultater, kvalitet, lovbestemmelser og rettssikkerhet i forbindelse med Grønn omsorg prosjekter.
4. Med bakgrunn i denne rapport bør tiltak 7.6.1. i Strategisk plan for landbruks- og bygdeutvikling i Vestfold iverksettes. Tiltaket skal kartlegge behovet for omsorgstjenester fra landbruket og utvikle modeller for samarbeid mellom landbruket og de ulike deler av omsorgssektoren innen utgangen av 1999.
5. Landbrukssektoren i Vestfold ser ut til å ha utviklet en meget interessant ekspertise på feltet Grønn omsorg. Denne ekspertise bør videreutvikles, særlig på områdene strategi, kommunikasjon, konflikt-håndtering, motivasjon og entreprenørskap. Det foreslås bygd opp et team som kan fungere over kommunegrensene. Samtidig kan denne spisskompetansen vurderes solgt til andre fylker
6. Det bør lages en strategi for etablering av nettverk, bruk av veiledning og plan for opplæring for prosjekteiere i Grønn omsorg. Systematisk bruk av erfaringsutveksling på ulike nivå bør følges opp og videreutvikles.
7. Det bør vurderes å sette i gang et prosjekt som ser på årsakene til at viljen til/ønsket om å ekspandere prosjekter er lavere enn i landsundersøkelsen, til tross for de gode resultatene i Grønn omsorg i Vestfold.
8. BU-styret bør vurdere sin bruk av BU-midler. Resultatene i Grønn omsorg er gode i forhold til på andre områder. Vår konklusjon er at her vil det være fornuftig å satse penger, men det er helt avgjørende at det finnes gode og motiverte søkere. Vi tror også det er mye å hente på systematisk og målrettet oppfølging der resultatene styrer hvordan det bør satses videre (f.eks. på «entreprenør-prosjekter» når det er mulig).

3. Oppdraget

Fra 1989 og utover er det bevilget 3.540.600 kr i stipend, tilskudd og investeringslån til 28 prosjekter innen Grønn omsorg i Vestfold. 24 av disse er enkeltprosjekter hos bønder/bondekvinner, og 4 av disse er tilskudd til offentlige etater som deltar/har deltatt i prosjekter. Fylkesmannen i Vestfold, Landbruksavdelingen har ønsket en vurdering av bruken av midlene, for å se om de har virket etter hensikten og for å få en målrettet og effektiv bruk av midlene i framtiden.

Fylkesmannen i Vestfold, Landbruksavdelingen har engasjert Øyvind Sørbrøden, Senter for Egenutvikling, i samarbeid med Liv P. Gjønnes, LPG Rådgivning, til å foreta en slik evaluering.

Oppdragsgiver har formulert følgende mål for evalueringen:

- «evalueringen skal gi dokumentasjon på om dette er fornuftig bruk av BU-midlene
- om denne tilleggsnæringen gir mange kr. i resultat for arbeidsinnsatsen og i forhold til investeringer
- om dette er økonomisk lønnsomt for kommunen
- hvilke ringvirkninger gir prosjektene i nærmiljøet
- styrker og svakheter ved de ulike prosjektene

Videre skal evalueringen belyse hvorvidt etableringen av prosjekter gir tilfredsstillende lønn og arbeidssituasjon for de som deltar i prosjektet og hvorvidt prosjektmidler har ført til nye og lønnsomme arbeidsplasser. Evalueringen skal også gi innspill til en vurdering av framtidig bruk av BU-midler tilknyttet Grønn omsorg».

Det ble også vurdert om vi skulle gå nærmere inn på virkningene på brukerne/klientene og deres familier. Dette ble vi enige om ikke å gjøre direkte, bare innhente synspunkter fra «kjøperne» i helse-, sosial- og skolesektoren.

For å besvare de mål oppdragsgiver har satt for evalueringen og de spørsmål som har vært reist, har det vært nødvendig å ha fokus flere steder samtidig under intervjuene og under bearbeidingen av materialet. Det viktigste har vært å sette resultatene for prosjekteieren, gården og hans/hennes familie i fokus. Disse forhold, sammen med å skape virkninger i bygda, er hovedmålet med BU-midlene.

Det andre naturlige fokus i de 3 «tunge» prosjektene har vært prosjektet som sådan. Et tredje viktig fokus er det offentliges vurderinger av denne type prosjekter. Er dette en ønskelig form for offentlig finansiert omsorg, er dette velegnede prosjekter for arbeidstrening for bestemte grupper, gir prosjektene gode omgivelser og gode muligheter for alternative skoleprosjekter osv. Hvor gode økonomiske alternativ kan dette være for kommuner og fylkeskommuner? M.a.o., hvor konkurransedyktige er disse typer virksomhet m.h.t. kvalitet og pris?

Vi ble enig med oppdragsgiver om at evalueringen skal rette seg særlig mot 3 «tunge» prosjekter i Ramnes, Våle og Larvik kommuner. I disse prosjektene er det gitt midler til offentlige etater i tillegg til enkeltprosjekter (2 enkeltprosjekter i ett av prosjektene). Videre vil ytterligere 10 enkeltprosjekter, som utgjør halvparten av «vanlige» enkeltprosjekter, bli evaluert. Dermed er 14 av 24 enkeltprosjekter evaluert.

For å finne de rette problemstillinger og spørsmål har vi foretatt en prøveintervjurunde med tre personer rundt hvert av to av de «tunge» prosjektene. Deretter ble halvparten av enkeltprosjektene samt deltakere i de to resterende «tunge» intervjuet ved besøk.

Det ble gått noen runder før endelig utvalg og opplegg ble gjort. Vi skal nå ha et representativt utvalg av «vanlige» prosjekter i det halvparten av disse er trukket ut tilfeldig. I tillegg kommer alle de 3 «tunge» prosjektene.

Det har vært nær kontakt med oppdragsgiver i hele perioden, om utvelgelse av intervjuobjekter, om utforming av intervjuskjema og om foreløpige resultater. Etter intervjurunden har vi også arrangert et halvdags arbeidsseminar 12.11.97 der foreløpige resultater og inntrykk ble drøftet. Deltakere var representanter for landbruksavdelingene i Vestfold, Rogaland, Hedmark og Hordaland, 5 av intervjuobjektene og representanter for relevante instanser sentralt og på fylkesnivå. Det kom mange interessante innspill til rapporten og det videre arbeide.

Det er også holdt en orientering for BU-styret 11. desember 97, med etterfølgende spørsmål.

Alle disse runder har vært viktige for å få flest mulig relevante problemstillinger på dagsorden, og for at våre forslag skal kunne føre til forbedringer.

Undertegnede er selvfølgelig til sist ansvarlig for de metodiske valg som er gjort, og for de forslag som er lagt fram.

4. Metode og utvalg

«Grønn omsorg» rundt på gårdene i Vestfold reiser mange problemstillinger. Hovedspørsmålene som er reist, er om dette er en fornuftig bruk av BU-midlene og om prosjektene gir gode nok resultater. Videre ønskes lønnsomhet for kommunene, ringvirkninger i nærmiljøet og styrker og svakheter ved ulike typer prosjekter vurdert. Evalueringen skal også gi innspill til en vurdering av framtidig bruk av BU-midler til «Grønn omsorg».

Men det er grunn til å vente andre viktige virkninger i kjølvannet av satsingen på «Grønn omsorg». Vil arbeidet med denne type virksomhet skape grunnlag for et sterkere næringsliv, bygdemiljø og nærmiljø generelt? Kan denne type virksomhet med utgangspunkt i gårdenes ressurser (bygninger, store utearealer, aktiviseringsmuligheter, menneskenes allsidige bakgrunn, stabilitet i tilbudet m.v.) bety nye måter å drive skole, aktivisering, barnevern, barnehage osv. på? Kvinner har vært en prioritert gruppe for BU-midlene. Hva betyr denne satsing for forholdet mellom kjønnene på landsbygda - næringsmessig og likestillingsmessig?

Fra tidligere evalueringsarbeider er det vår erfaring at nye problemstillinger dukker opp under arbeidets gang. Spesielt på dette område hvor alle prosjekter representerer samhandling mellom mange ulike mennesker, er det nødvendig å gå grundig inn i hvert enkelt prosjekt.

Vår metode har vært å søke etter sammenhenger og problemstillinger, og forståelse rundt dem, gjennom grundige intervjuer (1-2 timer) med halvparten av de «vanlige» enkeltprosjekter som har mottatt BU-midler (tilfeldig uttrukket). I tillegg er personer fra styringsgruppe/offentlige etater intervjuet for tre «tunge» prosjekters vedkommende. Dette er tre prosjekter i Ramnes, Våle og Larvik kommune der det er gitt midler til offentlige etater i tillegg til fire enkeltprosjekter (I ett av prosjektene er det altså to enkeltprosjekter).

Den interessante forskjellen mellom «tunge» og «vanlige» prosjekter er formen for og graden av samspill mellom gårdene og offentlige etater. Dette gir ulike modeller for styring av prosjektene, noe som vil bli utførlig drøftet i kapittel 6.

Vi har altså sett på alle «tunge» prosjekter og halvparten av alle «vanlige» enkeltprosjekter som har fått BU-midler i Vestfold i perioden 1989-96. Dette bør være et tilstrekkelig statistisk materiale til å gi et holdbart bilde av virkningene av midlene som er gitt. Tall og vurderinger som gis, gir et representativt bilde av resultatene i Vestfold. Vi vil imidlertid advare mot å generalisere resultatene til å gjelde tilsvarende bruk av BU-midler på landsbasis.

Vestfold har 8-9 års erfaringer med å bygge opp virksomhet innenfor Grønn omsorg eller i lignende prosjekter. Gjennom intervjuene ble det klart at dette har vært en utviklingsprosess som mange dyktige mennesker står bak. Dermed er det skapt kompetanse, demonstrasjonsprosjekter og en systematikk som klart påvirker resultater og vellykkethet.

Denne rapporten sier dermed mye om hva som er oppnådd i Vestfold og noe om hva som kan oppnås på landsbasis hvis området bygges systematisk opp av dyktige mennesker som får handlingsrom (ressurser, tid og prioritering).

30 intervjuer er foretatt av Liv P. Gjønnnes og Øyvind Sørbrøden. I tillegg er tatt en rekke supplerende telefonkontakter etter intervjuene. Det er også avholdt et arbeidsseminar som nevnt. Vi føler at vi er blitt meget godt mottatt av intervjuobjektene. Vårt inntrykk er at alle synes det er givende å få orientere om virksomheten sin, og de synes det er positivt at det er interesse for resultatene av satsingen.

Vi har benyttet to skjema under intervjuene, ett rettet mot prosjekteierne på gårdene og ett mot offentlig ansatte. Spørreskjemaene ble justert etter første intervjurunde (prøveintervjuer) og er grundig drøftet med oppdragsgiver i flere runder. Skjemaene har flere åpne spørsmål slik at intervjuobjektene får fram sin vinkling. I tillegg er vi spesielt lydhøre for det intervjuobjektene måtte «brenne for».

Syssestettings- og økonomidata er basert på svar fra de intervjuede, og er ikke sjekket mot regnskapsdata. Våre data er trolig bedre enn regnskapsdata, da prinsippene for regnskapsføring av slike prosjekter er uklare. Dette har vi kunnet korrigere for gjennom intervjuene.

5. Hva viser intervjuene?

I denne undersøkelsen ser vi på 14 ulike enkeltprosjekter innen Grønn omsorg. Intervjuene ble gjennomført høsten 1997. I tillegg til de 14 intervjuene med ulike prosjekteiere, ble det også foretatt 16 intervjuer/samtaler med offentlig ansatte og andre som på en eller annen måte har hatt/har tilknytning til de ulike prosjektene.

Det er relativt få prosjekter med i denne undersøkelsen, men likevel godt over halvparten av alle. Vi vil understreke at vi har søkt å ivareta konfidensialitet på best mulig måte for prosjekteiere og andre som har vært/er en del av prosjektene.

En del av spørsmålene vil bli vurdert og kommentert i forhold til gjennomsnittstall på landsbasis. Sammenligningstallene er hentet ut fra rapporten: «Evaluering av bygdeutvikling (BU-midlene)» i regi av Senter for Egenutvikling v/ Øyvind Sørbrøden og siviløkonom Svend Aubert fra januar 1998, en landsomfattende evaluering utført for Finansdepartementet.

Det er en utfordring for kommunene å bygge ut gode og alternative tilbud innen omsorg-, skole- og helse-sektoren. Virkemidlene er ikke alltid lette å finne. Landbruket i Vestfold har vært og er en aktiv medspiller i å finne fram til alternative tiltak. Det har ført til etablering av mange ulike prosjekter som dekker behov innen disse tre områdene. Samtidig, og ikke minst er disse prosjektene med på å utnytte landbrukets ressurser på en ny og bedre måte. Denne virksomheten er definert som Grønn omsorg.

De 14 enkeltprosjektene er innenfor områdene: barnehage, alternativ skole, aktivitetsgård, barnevern, arbeidstrening, vernet syssestetting, storfamiliehjem, omsorgsgård, ridekurs/rideleir, bondegårdsferie, besøks-gård/skolefritid og psykiatri.

Gjennom denne undersøkelsen forsøker vi å finne fram til hvilke forhold som er viktig for etablering av prosjekter innenfor grønn omsorg. Antall spørsmål som ble stilt prosjekteierne var mange, og skjemaet var delt inn i to hovedområder; personalia og resultater og synspunkter. I den videre framstilling blir resultatene fra intervjuene presentert.

Prosjektenes startår (det første året de fikk BU-midler):

Startår	Antall prosjekter
1989	1
1992	1
1993	3
1994	1
1995	3
1996	5
Prosjekter i alt	14

Prosjekteiers kjønn

I intervjuet stilte vi spørsmål om hvem som er «eier» av prosjektet. Med det mener vi hvem som har hovedansvaret for den daglige virksomheten. 9 av de 14 prosjektene er rene kvinneprosjekter, 2 er mannsprosjekter og 3 av prosjektene er fellesprosjekter, d.v.s. kvinne-/mannsprosjekter.

Vi har sammenholdt resultatene i Vestfold med resultatene fra landsundersøkelsen. I begge undersøkelsene ser vi at kvinneprosjektene representerer den største andelen, og særlig er andelen kvinneprosjekter stor i Grønn omsorg i Vestfold. Dette er i tråd med prioritering i «Forskrifter om midler til Bygdeutvikling».

Prosjekteier	Grønn omsorg i Vestfold		Landet
	Antall	Prosent	Prosent
Kvinneprosjekt	9	64	42
Mannsprosjekt	2	14	37
Fellesprosjekt	3	22	21

Alder

Alderen på prosjekteierne innen Grønn omsorg varierer fra 26 år til 65 år. Hovedtyngden av prosjekteierne er i aldersgruppa 32-49 år. Gjennomsnittsalderen er 41 år. Over halvparten av prosjekteierne er 40 år og yngre. 7 av de 8 i denne gruppen er kvinner.

Fordelingen er slik:

Alder	Grønn omsorg i Vestfold		Landet
	Antall	Prosent	Prosent
23 - 31	2	4	7
32 - 40	6	43	27
41 - 49	4	29	34
50 - 58	1	7	22
59 - 67	1	7	8
68 - 81	0		1

I landsundersøkelsen varierer alderen fra 23-81 år. Gjennomsnittsalderen for prosjekteierne i landsundersøkelsen er 45 år. En tredjedel av prosjekteierne er 40 år eller yngre i landsundersøkelsen.

Vi ser at prosjekteierne er klart yngre i Grønn omsorg i Vestfold.

Utdanning

Det ble stilt spørsmål om prosjekteiers utdanning. Det skulle merkes av for høyeste fullførte utdanningsnivå. 43 % av prosjekteierne har utdanning på høyskole/universitetsnivå. Av disse er 5 kvinner og 1 mann. 43 % har høyeste utdanning på videregående nivå, og 14 % har grunnskolenivå som høyeste utdanningsnivå.

Arbeidserfaring

Yrkesbakgrunnen hos de enkelte prosjekteierne varierer både i forhold til antall år de har vært i arbeid og hva slags yrker de har erfaring fra. 6 prosjekteiere oppgir at de er bonde av hovedyrke. Prosjekteierne har hatt fra 1 til 5 ulike yrker og antall år med arbeidserfaring varierer fra 6-45 år. Gjennomsnittlig yrkeserfaring er 19 år.

Ektefelle/samboer

Med den kunnskap vi hadde om prosjekter innen Grønn omsorg før vi startet intervjuene, ønsket vi å ta med datagrunnlag om familiesituasjonen på gården, dvs. opplysninger om ektefelle/samboer og barn. Vi antok at prosjekter innen Grønn omsorg ville kreve større grad av samspill med gårdens virksomhet, enn andre prosjekter etablert innen BU-ordningen. Vi stilte derfor spørsmål om ektefellen.

Gjennomsnittsalderen for ektefelle/samboer er 39 år. Aldersfordelingen er fra 28 til 63 år. 29 % har utdanning på høyskole/universitetsnivå. 57 % av ektefelle/samboer har utdanning på videregående skole nivå og 14 % har grunnskole som høyeste utdanningsnivå. Antall år i arbeid er i gjennomsnitt 20 år og varierer fra 5 til 39 år.

Det er små forskjeller i alder og yrkeserfaring mellom prosjekteier og deres ektefelle/samboer, mens det er en høyere andel av prosjekteierne som har utdanning på universitet/høyskole.

Barn

Antall barn innen familiene varierer fra 0 til 4 med et gjennomsnitt på to barn pr. familie. Barna er i alderen 1 til 25 år. I alt har de 14 familiene vi intervjuet til sammen 28 barn. I fem familier er barna i aldersgruppen 1-12 år. Familier med de yngste barna driver forskjellige typer prosjekter.

Motivasjon

Vi ønsket å få kunnskap om hva som motiverte prosjekteierne til å sette i gang. Vi stilte opp 9 ulike svaralternativ og ba den enkelte prioritere ett eller to blant disse. 5 av prosjekteierne har prioritert ett alternativ. Det alternativet som ble krysset av flest ganger var «attåtnæring på gården». 6 prosjekteiere krysset av dette alternativet. Det utgjør en tredjedel av svarene. Nest høyeste score fikk svaralternativet «tjene penger». 5 krysset av for dette alternativet. Tre krysset av for «tilpasning til familiens liv».

Vi ønsket å se om det var noen sammenheng mellom de familiene som har barn i aldersgruppa 1-12 år og motivasjonsfaktoren tilpasning til familiens liv. Som vi så i forrige avsnitt er det fem familier med barn i denne aldersgruppen. Bare en av disse familiene ga uttrykk for at etablering av prosjektet hadde sammenheng med dette.

I kapitlet om utdanning så vi at utdanningsnivået til prosjekteierne er meget høyt. Det å bruke utdanningen sin på en alternativ måte, og i tilknytning til gården, ser ut til å være en interessant kombinasjon som vi ikke har fanget opp i spørreskjemaet.

Status for prosjektet

Prosjektene er etablert i perioden 1989 til 1996, og det er interessant å se på status for prosjektet i dag.

Over halvparten av prosjekteierne i Grønn omsorg sier at det har blitt levevei. Det er en mye større andel enn for prosjektene i landsundersøkelsen. Overlevelsessevnen for Grønn omsorg prosjekter er altså svært stor. Prosjektene som er etablert innen grønn omsorg knytter mennesker til hverandre, og det åpnes for samspill, kommunikasjon og tette relasjoner mennesker i mellom. Det kan se ut til å gi større overlevelsessevne til disse prosjektene, selv om vi også observerer vanskeligheter.

Tette og gode relasjoner er med på å øke livskvaliteten for alle parter. Imidlertid ser vi at nettopp gode relasjoner vil kunne føre til vanskelige situasjoner for enkeltmennesker dersom prosjekter nedlegges. For kommunene vil det kunne bli en utfordring å finne nye, gode alternative løsninger.

Prosjekteierne ble bedt om å beskrive videre planer. Halvparten av prosjekteierne ønsker å fortsette virksomheten videre slik de har den i dag. De gir uttrykk for at de har funnet riktig nivå på prosjektet sitt. Ingen av disse gir tilbakemelding om behov for økte investeringer. 4 av prosjekteierne (29%) ønsker å utvide virksomheten.

Hvem har betydd mye ved etablering av din bedrift?

Vi stilte prosjekteierne følgende spørsmål: Hvem har betydd mye for dine muligheter til å etablere/utvikle «din» bedrift? De kunne velge blant 8 alternativer og det var ingen begrensning på antall alternativer som kunne velges.

Motivasjon	Antall	Prosent
Tjene penger	5	28
Skape sin egen arbeidsplass	3	17
Realisere seg selv	0	
Attåtnæring på gården	6	33
Bedre tilpasning av familiens liv	3	17
Styrking av næringslivet	0	
Følge opp landbrukspolitik	0	
Endring i din arbeidssituasjon	0	
Andre faktorer	1	5

Status	Antall	Prosent	
	Omsorg	Omsorg	Landet
Levevei	8	57	18
Godt i gang	4	29	39
I gang	0		19
Nedlagt/Ikke igang	2	14	24

To alternativ peker seg ut som betydningsfulle. Ektefelle skåret høyest, dernest landbrukskontoret.

Svarene viser at det er viktig å ha støtte fra ektefelle ved igangsetting av prosjekt tilknyttet gården.

Etablering av prosjekter innen Grønn omsorg er en forholdsvis ny virksomhet i landet. Vestfold har imidlertid over en 10 års periode arbeidet med å utvikle Grønn omsorg i landbruket. Resultatet av dette arbeidet tror vi synliggjøres i svarene fra denne undersøkelsen. Ansatte på landbrukskontorene har vært viktige medspillere i oppstart av mange prosjekter.

Hvem har betydd mye for etablering

	Antall	Prosent
Ektefelle/samboer	6	43
Andre familiemedlemmer	1	7
Venner	1	7
Lokal bankforbindelse	0	0
Næringskontoret	0	0
Landbrukskontoret	5	36
Andre kommunale instanser	1	7
Andre	0	

Arbeidstid i prosjektet

Vi stilte spørsmål om hvordan arbeidstida til prosjekteier og ektefelle fordeler seg i prosjektet. Vi fant gjennom kartleggingen at prosjekteier i gjennomsnitt hadde 56 % av fullt årsverk knyttet til prosjektet. For ektefelle var gjennomsnittlig arbeidstid i prosjektet 31% av fullt årsverk. 38% arbeider tilnærmet fullt årsverk i prosjektet. 23 % arbeider mindre enn et halvt årsverk. To av prosjekteierne har arbeid utenfor gårdsbruket og prosjektet.

Hovedbeskjeftigelse på gården

Vi har kartlagt hvor mange som har hovedbeskjeftigelse på gården. Med hovedbeskjeftigelse menes minst 0,5 årsverk.

Det er en høy andel blant prosjekteiere og ektefelle/samboere som oppgir at de har hovedbeskjeftigelse på gården, 62 %. Tidligere undersøkelser viser at det å ha hovedbeskjeftigelse på gården («hjertet på gården») har stor betydning for vellykkede prosjekter. Dette bekreftes her.

Hovedbeskjeftigelse på gården

	Grønn omsorg i Vestfold		Landet
	Antall	Prosent	Prosent
Ingen	0		20
Prosjekteier	3	23	43
Ektefelle/samboer	2	15	6
Begge	8	62	31

Bruker - bonde - samfunn

De funn vi har referert her, og de observasjoner vi har gjort, bekrefter at det er et nært samspill mellom brukerne, prosjekteierne og ektefellen i mange av prosjektene. Det betyr at prosjektet som oftest er sterkt integrert i gårdsvirksomheten og i familien. Dette styrker gården som helhet, og det gir samtidig store utfordringer.

Vi ser også at disse gårdene med stor aktivitet vekker interesse for å gjøre noe lignende hos andre i bygda. Summen av disse forhold gir mange steder et styrket bygdemiljø.

Stipend, tilskudd og lån

Prosjektene er i ulik grad tildelt BU-midler. Vi har sett på hvor mye som er gitt i stipend, tilskudd og investeringslån til disse prosjektene. I alt ser vi på 14 prosjekter. Totalt er det tildelt 369.000 kr i stipend til disse prosjektene. Gjennomsnittsbeløpet pr. prosjekt er 26.000 kr for alle og 41.000 kr for de 9 som har fått.

Stipend/tilskudd pr. prosjekt Stipend /tilskudd /lån pr. prosjekt

Vestfold - omsorg	77.000 kr	132.000 kr
Landet	121.000 kr	165.000 kr

Tilsammen utgjør stipend og tilskudd i gjennomsnitt 77.000 kr pr. prosjekt.

Pr. årsverk er gjennomsnittlig stipend og tilskudd 48.000 kr for Grønn omsorg prosjekter.

Legger vi til gjennomsnittstallene for investeringslån blir den totale tildelingen (stipend, tilskudd og investeringslån) pr. prosjekt 132.000 kr.

Syssetning

Ser vi på syssetning med utgangspunkt i alle prosjektene, finner vi følgende: 13 prosjekter har oppgitt syssetning for 1996. I gjennomsnitt er syssetning pr. prosjekt 1,6 årsverk. Kvinneårsverk pr. prosjekt er 0,8. I landsundersøkelsen er gjennomsnittlig syssetning 1,1 årsverk pr. prosjekt mens kvinnesyssetningen er 0,54 årsverk pr. prosjekt.

	Grønn omsorg i Vestfold	Landet
Gjennomsnittlig syssetning	1,6	1,1
Derav kvinner	50%	49%

Andelen kvinner i landsundersøkelsen og i Grønn omsorg i Vestfold er meget lik. Det er interessant at andelen kvinner ikke er høyere i prosjektene innen Grønn omsorg, da det ellers er langt flere kvinner ansatt i omsorgsyrkene.

Vi har sett på hvordan prosjekteierne vurderer utviklingen i syssetningen fremover og stilte følgende spørsmål: Vil syssetningen øke, være konstant eller bli redusert framover?

Av de 12 som har svart på dette sier 67 % at syssetningen vil være konstant og 33% at syssetningen vil øke. Landsundersøkelsen viser at forventningen om økt syssetning i prosent er større. Hele 63 % av prosjekteierne forventer en økning.

Syssetning videre	Grønn omsorg i Vestfold		Landet
	Antall	Prosent	Prosent
Øke	4	33	63
Konstant	8	67	34
Redusert	0		3

At så stor andel av de som driver prosjekter innen Grønn omsorg tror at syssetningen fremover vil være konstant, kan bety at det er enkelt å komme opp på ønsket aktivitetsnivå i denne typen prosjekter. Videre registrerer vi en lav andel som ønsker å bli store. Det kan være interessant å gå nærmere inn på hvorfor mange ikke ønsker/forventer å bli større. Det kan være uttrykk for en allerede god tilpasning på gården, men det kan også ligge en «frykt» for å ta risiko/satse hardt.

Omsetning

Vi har fått omsetningstall for 13 av prosjektene. Omsetningen varierer fra 22.000 kr til 1.500.000 kr. Omsetning i gjennomsnitt pr. prosjekt er 405.600 kr. 23 % av prosjektene står for 60 % av den totale omsetningen. Landsundersøkelsen gir følgende oversikt: Omsetningen varierer fra 1.000 kr til 10,2 mill. kr. Gjennomsnittet for disse prosjektene er 398.000 kr.

Vi spurte videre om omsetningen i prosjektet ville øke, være konstant eller bli redusert fremover?

12 prosjekteiere ga tilbakemelding på dette spørsmålet. Prosjekteiere i landsundersøkelsen ser mer positivt på framtida hva omsetningsøkning angår enn prosjekteiere innen Grønn omsorg. Vi ser videre at både prosjekteiere i Vestfold omsorg og i landsundersøkelsen oppgir at de tror det blir en større prosentvis økning i omsetningen enn i syssetning.

Omsetning videre	Grønn omsorg i Vestfold		Landet
	Antall	Prosent	Prosent
Øke	6	50	78
Konstant	4	33	18
Redusert	2	17	4

Resultat

Vi definerte resultat i prosjektet etter at driftsutgifter (inkl. lønn til andre) og faste utgifter (inklusive avdrag og renteutgifter) er betalt, men før prosjekteier har tatt ut egen lønn eller investert overskuddet.

13 prosjekter oppgir resultatet for 1996. Med unntak av et prosjekt som er nedlagt, kan alle prosjektene vise til positive resultater. I gjennomsnitt er resultatet pr. prosjekt 190.000 kr for de 13. Resultatene varierer fra 14.000 kr til 750.000 kr. Resultatet pr. eierårsverk er 236.000 kr.

Økonomisk resultat	Grønn omsorg i Vestfold	Landet
Resultat pr. prosjekt	190.000	94.000
Resultat pr. eierårsverk	236.000	173.000

Dette er gode resultater sammenlignet med landsundersøkelsen.

Vi stilte prosjekteierne spørsmål om de mente lønnsomheten i prosjektet ville øke, være konstant eller bli redusert. 50 % av de som har svart har tro på at lønnsomheten vil øke framover.

Resultat videre	Grønn omsorg i Vestfold		Landet
	Antall	Prosent	Prosent
Øke	6	50	80
Konstant	5	42	16
Redusert	1	8	4

Som vi ser av tabellen er andelen som mener lønnsomheten i prosjektet vil øke, større i landsundersøkelsen enn for prosjektene i Grønn omsorg.

Vi har sett på hvordan sysselsetting, omsetning og resultat varierer med tildelt stipend, tilskudd og lån. Prosjektene er delt inn i tre grupper slik at resultatene fra Grønn omsorg kan sees i sammenheng med resultatene fra landsundersøkelsen.

Samlet tildeling	Sysselsetting-96		Omsetning-96		Resultat-96	
	Grønn omsorg	Landsundersøkelsen	Grønn omsorg	Landsundersøkelsen	Grønn omsorg	Landsundersøkelsen
< 100.000	0,52	0,82	160	342	123	49
100.00 -300.000	2,2	1,62	525	461	200	74
> 300.000	2,5	1,62	525	461	200	74

Som vi ser er det store forskjeller mellom landsgjennomsnittet og resultatene fra prosjektene innen Grønn omsorg. Dette gjelder særlig sysselsetting og resultat. Når resultat vurderes, må det tilføyes at gjennomsnittlig eiertid i prosjektene i landsundersøkelsen er 0,5 årsverk og i Grønn omsorg prosjekter 0,8 årsverk.

Opplæring

Vi har kartlagt om prosjekteierne har deltatt i opplæring i forbindelse med oppstart av prosjekt.

10 av 14 prosjekteiere har deltatt i opplæring, d.vs. 71 %. Hovedtyngden av de 10 har deltatt i etablerer-opplæring. I landsundersøkelsen ble det samme spørsmålet kartlagt. Her ga 44% tilbakemelding på at de hadde deltatt i opplæring, de fleste på etablererkurs i regi av landbruksavdelingen eller fylkeskommunen. Som vi ser, er andelen som har deltatt i opplæring i Vestfold langt høyere enn andelen i landsundersøkelsen.

Vi gikk videre ut fra at etablering av prosjekter innen Grønn omsorg ville kreve en annen type opplæring i tillegg til etablereropplæringen. Vi antok at det ville være et behov for økt kunnskap hos prosjekteierne om hva som er viktig for å skape en trygg og forutsigbar tilværelse for barn, unge og voksne med særlige behov. Økt kunnskap innen kommunikasjon likeså. Det er få prosjekteiere som gir tilbakemelding på at de har deltatt på kurs/opplæring innen sitt spesielle fagfelt knyttet til prosjektet.

De som hadde deltatt i opplæring ble bedt om å vurdere denne.

Mange deltakere vurderer opplæringen positiv (80 % svarer «bra/meget bra»). En ga imidlertid tilbakemelding på at kurset burde vært mer tilpasset deltakere fra landbruket. Også i landsundersøkelsen er det en positiv opplevelse av opplæringen.

	Grønn omsorg i Vestfold		Landet
	Antall	Prosent	Prosent
Meget dårlig	0		1
Dårlig	1	10	2
Middels	1	10	14
Bra	2	20	41
Meget bra	6	60	43

Hva har gått bra i etableringsprosessen?

11 av de 14 prosjekteierne opplevde at det meste hadde gått bra i etableringsprosessen. En av prosjekteierne sa: «Jeg opplevde dette som en enkel etablering. Det var et klart definert behov.» Vi tror ikke det er spesielt for dette ene prosjektet. Behovene innen ulike sider av Grønn omsorg vil kunne lett defineres i de fleste kommuner enten de er knyttet til alternativ skole, barnevern eller psykiatri. Klart definerte behov hos brukerne gjør det enklere å planlegge og starte prosjekter.

Her er noen av svarene fra enkelte av prosjekteierne:

- Det har gått bra. Særlig i starten
- Det aller meste har gått bra. Har hatt nok kunder.
- Veldig interessant, men slitsomt. Nå fungerer det bra.
- Det meste har gått bra. Har hatt godt samarbeid med kommunen. Det var veldig viktig.

Hva har vært vanskelig?

4 prosjekteiere opplevde at det var krevende virksomhet som lett fikk innvirkning på hele familiens liv. Det er ikke alltid like lett å skille mellom jobb og privatliv, særlig i de tilfeller hvor prosjekteiere etablerer døgndrift på gården.

3 av prosjekteierne hadde i starten problemer med at saksbehandlingen i kommunen og i fylket tok for lang tid, dvs. at 21 % opplever å ha dårlige erfaringer med byråkratiet ved etablering av egen virksomhet. En av prosjekteierne fikk utsatt sin utbygging ett år på grunn av dette.

Andre problemer har vært mangel på klare målsettinger med prosjektet fra ansvarlige i kommunen og vanskeligheter med å etablere gode avtaler som skulle sikre drift av prosjekter.

3 prosjekteiere sier de ikke opplevde vanskeligheter ved oppstart av virksomheten.

Nettverk

Vi spurte prosjekteierne om de deltok i noen former for nettverk. 61 % ga tilbakemelding på at de var medlemmer i nettverk.

Det er opprettet ulike former for nettverk. Noen prosjekteiere er med i nettverk i regi av kommunen og er som etablerer alene i disse nettverksgruppene. Andre er med i nettverk sammen med andre etablere. Prosjekteierne som deltar i nettverk, gir klare tilbakemeldinger på at dette har vært og er viktig for dem. De gir uttrykk for at det er viktig å utveksle erfaringer, hente inspirasjon fra andre og også å ha et sted å lufte frustrasjon.

Flere gir uttrykk for at nettverksgrupper som er opprettet i regi av kommunen er viktig for arbeidet i prosjektet. En prosjekteier har ansatt faglig veileder og får mye støtte gjennom det. En prosjekteier sier det er vanskelig å være deltaker i nettverk da den totale arbeidstiden på gården og i prosjektet tar mye tid for prosjekteier.

Vi tror at det bør arbeides bevisst for å opprette et system for veiledning, støtte, erfaringsutveksling og opplæring for prosjekteiere innen Grønn omsorg.

Samarbeid med andre etater

Det gis mange positive tilbakemeldinger på spørsmålet om hvordan samarbeidet med andre etater er. De prosjekteiere som samarbeider med to eller flere kommuner, gir tilbakemelding på at det er forskjell mellom de ulike kommunene.

Oppfølging og bistand

Vi spurte deltakerne om de hadde behov for oppfølging og bistand det kommende året. Videre stilte vi spørsmål om hva behovet for innhold i en slik oppfølging ville være. 5 av 14 deltakere svarte at de hadde behov. Det utgjør 36 % av deltakerne. 7 deltakere ga tilbakemelding på at de ikke hadde behov for oppfølging og bistand. I landsundersøkelsen sa 54 % av deltakerne at de har behov for oppfølging/bistand kommende år.

Ønskene for hva innholdet i oppfølgingen skal være, er blant annet veiledning. Videre er det et ønske om økte kunnskaper innenfor ulike fagområder så som psykiatri og barnevern.

Vi antok at behovet for opplæring og bistand var stort i denne gruppa. Når det ikke er tilfelle tror vi at en av årsakene til det er det positive samarbeidet prosjekteierne jevnt over har med ulike faginstanser. Vi er videre kjent med at det i forbindelse med enkelte prosjekter er innarbeidet faste veilednings- og oppfølgingsrutiner. Det ser vi som svært viktig for prosjekter tilknyttet Grønn omsorg.

BU-midlene

Vi spurte prosjekteierne om de kom til å søke ytterligere BU-midler det kommende året.

Bare 1 av de 14 svarte ja. 71 % sa de ikke ville søke BU-midler kommende år. I landsundersøkelsen svarte 32% at de ville søke BU-midler kommende år.

Prosjekteierne ble videre spurt om hvor viktig Bu-støtten var for realisering av prosjektet?

Vi fikk følgende svar:

Hvor viktig var BU-støtten	Grønn omsorg i Vestfold	
	Antall	Prosent
Ikke viktig	1	7,0
Litt viktig	3	21,5
Meget viktig	3	21,5
Helt avgjørende	7	50,0

I overkant av 70 % vurderer BU-støtten som helt avgjørende eller meget viktig for igangsetting av prosjektet.

Så stilte vi følgende spørsmål: Hva hadde situasjonen vært om du ikke hadde hatt BU-midler?

Svarene kan deles inn i tre kategorier: hadde startet uansett (31 %); hadde startet opp, men i mindre omfang (31 %); hadde jobbet utenfor gården (38 %).

Her gjengir vi noen av kommentarene:

- Jeg hadde startet uansett
- Hadde søkt meg jobb utenfor gården, og leid ut lokaler
- Jobbet utenom gården
- Jeg hadde startet opp, men ikke med så mange barn

BU-støtten viser seg å være viktig for utvikling av nye prosjekter innen Grønn omsorg.

Blant de 14 som er med i denne undersøkelsen, er det 4 prosjekter med omsetning over 500.000 kr. Tre av disse prosjekteierne ga tilbakemelding på at dersom de ikke hadde fått innvilget BU-støtte, ville de sannsynligvis ikke hatt arbeid tilknyttet gårdsdriften i dag. I tillegg til å ligge i øverste gruppe når det gjelder omsetning, utgjør disse tre prosjektene 52 % av all sysselsettingen i de 14 prosjektene.

Administrering av BU-ordningen

Vi spurte: Hva synes du om service og bistand i forbindelse med administreringen av BU-midler?

Over 90 % mente administreringen av BU-ordningen var bra eller svært bra. 11 av prosjekteierne utdyper dette med kommentarer, og både landbrukskontor, landbruksavdeling og saksbehandlere på ulike offentlige kontorer får positiv omtale. To av prosjekteierne synes det har vært tungt med rapportskriving.

Videre sier to av de vi intervjuet, at saksbehandlere i utgangspunktet kanskje malte situasjonen litt rosenrød med hensyn til det å bli innvilget midler fra BU-ordningen. Det skapte forventninger. Når så bevilgningene i neste omgang ikke ble vedtatt i det omfang det ble søkt om, ble det stor skuffelse for prosjekteierne.

Service/bistand i forbindelse med administrering av BU-midler	Grønn omsorg i Vestfold	
	Antall	Prosent
Dårlig	0	
Ikke helt tilfredsstillende	0	
Tilfredsstillende	0	
Bra	4	29
Svært bra	9	64
Vet ikke	1	7

Oppfølging og veiledning

Bistand og støtte er viktig før prosjekter starter opp. Vi var også interessert i å få vite hvordan oppfølging/veiledning fra landbruksmyndighetene har vært etter at midlene er tildelt.

Bildet er ikke fullt så positivt når det gjelder oppfølging og støtte etter at prosjekteiere er tildelt midler. 38 % av prosjekteierne krysser av for dårlig, ikke helt tilfredsstillende og tilfredsstillende. 46,5 % av prosjekteierne mener oppfølging og støtte har vært bra. Dette er likevel positivt i forhold til tilsvarende undersøkelser.

Kommentarene viser at 4 av prosjekteierne selv definerer at de ikke har altfor store behov for veiledning og oppfølging.

Oppfølging og bistand fra landbruksmyndighetene etter tildelte midler	Grønn omsorg i Vestfold	
	Antall	Prosent
Dårlig	2	15,5
Ikke helt tilfredsstillende	1	7,0
Tilfredsstillende	2	15,5
Bra	6	46,5
Svært bra	2	15,5
Vet ikke	0	

Oppfølging og veiledning fra andre samarbeidspartnere

Med utgangspunkt i den kunnskap vi har om de ulike prosjektene, antok vi at det måtte være mange samarbeidspartnere i noen av prosjektene, så som representanter fra barnevern, helse- og sosialsektoren, psykiatri og skole.

På spørsmål om hvordan oppfølging og veiledning fra andre samarbeidspartnere har vært, ga 10 av prosjekteierne noen kommentarer. Fem svarer de har hatt liten/ingen/dårlig kontakt og samarbeid. De resterende fem har samarbeid med ulike instanser som barnevern, sykehus, psykiatri og skole. De gir uttrykk for å være fornøyd med denne kontakten.

Det kan dermed se ut som at behovet for oppfølging/veiledning fra andre samarbeidspartnere ikke er spesielt stort.

Blant de tre prosjekteierne med høyest overskudd, sier to at de har hatt og har veiledning fra samarbeidspartnerne. Det som i tillegg er interessant med disse to er at de i egen regi har opprettet veilederfunksjon, den ene i form av støttegruppe, den andre i form av kjøpte veiledningstjenester.

Bedre liv gjennom etablering

Vi spurte om prosjekteierne hadde fått et bedre liv gjennom etableringen. Alle 14 prosjekteiere svarer på dette spørsmålet. Hele 71 % sier de har fått et bedre liv gjennom etableringen. De resterende 29 % sier at de ikke vet.

Bedre liv	Grønn omsorg i Vestfold		Landet
	Antall	Prosent	Prosent
Ja	10	71	78
Nei	0		12
Vet ikke	4	29	9

Her er noen av kommentarene gjengitt:

- Vet ikke, begge deler.
- Vet ikke, det er både positivt og negativt.
- Ja, fordi økonomien har blitt bedre, samspillet barn/barn og samspillet barn/voksen og barna lærer at ikke alle har det like bra.
- Ja, jeg synes jeg betyr mer som menneske nå når jeg får bruke andre sider av meg selv enn i bonde yrket.
- Ja, jeg har fått kontakt med mange nye mennesker.
- Ja. Vanskelig, men vil vel si det. Det er masse verdier og tapt frihet.
- Ja. Veldig artig å gjøre noe som andre synes er ok. - fra mange hold. Morsommere å jobbe her enn på institusjon.

Motivasjonen for å etablere prosjekt var for de fleste å tjene penger og skape attåtnæring på gården. Svarene på dette spørsmålet gir mange andre positive tilbakemeldinger på hvorfor denne typen virksomhet er viktig også for prosjekteier utover lønn og attåtnæring på gården. Tilbakemeldingene vitner om mye trivsel i prosjektene.

Bedre tilpasning av familiens liv

Vi spurte prosjekteierne om prosjektet hadde ført til en bedre tilpasning av familiens liv, så som mer tid til barn og gamle, mindre reising, mer fleksibilitet. 50 % svarer ja på dette, 36 % svarer nei og 14 % svarer vet ikke. Det er få av prosjekteierne som har utdypet spørsmålet med kommentarer. Mindre mas, mindre tid til gamle, begge jobber på gården, er noen av tilbakemeldingene vi fikk.

Bedre tilpasning til familiens liv	Grønn omsorg i Vestfold		Landet
	Antall	Prosent	Prosent
Ja	7	50	38
Nei	5	36	47
Vet ikke	2	14	15

Andelen som svarer ja til at prosjektet har ført til en bedre tilpasning av familiens liv, er større innen Grønn omsorg i Vestfold enn i landsundersøkelsen viser.

Styrke kvaliteten i bygdemiljøet

Vi stilte følgende spørsmål: Har prosjektet bidratt til å styrke kvaliteten i bygdemiljøet?

Mange synes prosjektet har bidratt til å styrke kvaliteten i bygdemiljøet. De nevner nye arbeidsplasser, fellesskap med andre, interesserte naboer, at holdningene til det gamle legdsystemet endres og ringvirkninger ved at andre gårdbrukere ønsker å starte samme virksomhet. Få nevner janteloven.

Styrke kvaliteten i bygdemiljøet	Grønn omsorg i Vestfold		Landet
	Antall	Prosent	Prosent
Ja	8	62	72
Nei	2	15	14
Vet ikke	3	23	4

Fremskynde generasjonsskifte på gården

Til slutt spurte vi prosjekteierne om prosjektet har bidratt til å fremskynde generasjonsskifte på gården. Vi fikk svar fra 9 av prosjekteierne på dette spørsmålet.

Andelen av de som svarer nei er stor, og i tråd med resultatene fra landsundersøkelsen. Vi viser også til at prosjekteierne her er vesentlig yngre enn i landsundersøkelsen. Det er få av prosjekt-eierne som har kommentert dette spørsmålet ytterligere. En prosjekteier understreker imidlertid sitt nei svar med å kommentere: «Tvert i mot».

Framskynde generasjonsskifte	Grønn omsorg i Vestfold		Landet
	Antall	Prosent	Prosent
Ja	1	11	12
Nei	7	78	75
Vet ikke	1	11	13

Prosjekter innen Grønn omsorg er, slik vi ser det, svært avhengig av prosjekteiers kunnskap og personlige egenskaper. Disse prosjektene krever en annen type arbeidsinnsats enn mange av de prosjektene som etableres innen den tradisjonelle BU-ordningen. Det er, i tillegg til selve gårdsbruket, enkeltpersonene med sine spesielle menneskelige kvalifikasjoner som er den viktigste ressursen.

De «tunge» prosjektene

Her vil vi kort beskrive de 3 «tunge» prosjektene vi har gått grundig inn i gjennom 12 intervjuer. Siden dette er enkeltprosjekter der mye har skjedd både av positiv og mer vanskelig art, må vi behandle de informasjonen og synspunkter vi har fått med stor diskresjon. I kapittel 6 vil vi gi vurderinger som går inn på nøkkelfaktorer for suksess og modeller for styring. Disse vurderingene bygger ikke minst på all informasjonen fra disse 3 prosjektene, men da behandlet i mer generell form.

1. Alternativ skole - Larvik

Dette prosjektet ble i starten (vår 1995) tenkt som et sammensatt prosjekt, mye rettet mot barnevern. Av forskjellige grunner har det utviklet seg til et godt skoleprosjekt som er en del av psykiatriplanen for Larvik kommune. Hovedgrunnen er trolig at psykiatri er opp-prioriteringsområde i kommunesektoren for tiden, mens barnevernet passerte topp-prioriteringen for noen år siden.

Det har vært mangel på stabilitet rundt prosjektet, mye på grunn av store omorganiseringer i Larvik kommune. Dette har forplantet seg inn i prosjektet på flere måter, bl.a. som mangel på stabil styring (styringsgruppe sluttet å fungere) av prosjektet. Likevel har det vært mulig å utvikle et godt pedagogisk og sosialt tilbud på gården.

Nylig er det opprettet ny styringsgruppe for prosjektet. Det er også byttet gård, bl.a. for å gi bedre muligheter for aktivisering av elevene. En positiv effekt av flyttingen er at den opprinnelige gården ser ut til å finne bedre anvendelse av gårdens ressurser etter flyttingen.

Her er altså prøvet og feilet, men et positivt prosjekt med gode fremtidsutsikter er utviklet. Prosjektet har tatt en noe annen retning enn opprinnelig tenkt. Dette vurderes nå av styringsgruppa. Landbrukskontoret har hele tiden spilt en positiv rolle i prosjektet, men kunne nok på et tidlig stadium veiledet noe bedre m.h.t. behovet for klare avtaler og mer tydelig styring.

Undervisningsetaten i Larvik fikk i 1995 BU-tilskudd på 112.500 kr til igangsetting av prosjektet.

2. Samarbeid mellom landbruk og barnevernet i Ramnes kommune

Prosjektet ble startet opp i mars 1993 som et forprosjekt mellom sosialkontoret i Ramnes og landbrukskontoret i Våle og Ramnes. Prosjektet har etter utredningsfasen slitt med en del problemer.

I den første tiden (vår 95) hadde man avlastningsgård, men ikke aktuelle barn å plassere. Høst 95 ble situasjonen omvendt, man hadde barn, men ikke gård(er). Det var også vanskeligheter med kommunikasjonen i ulike ledd, og spørsmålet om avlønning ble ikke avklart, noe som skapte ustabilitet for bonden.

Opprinnelig gård har imidlertid skaffet seg barn i andre områder og driver fortsatt en aktiv virksomhet.

P.g.a. problemene foreslo styringsgruppa vår 96 å legge ned prosjektet, og det ble slutten. Det ble gjort mange erfaringer i prosjektet som er summert opp i egen rapport fra prosjektlederen. Bl.a. ble disse erfaringer tatt med inn i et nytt prosjekt «Vernet sysselsetting i landbruket, Ramnes og Våle». Det er det neste prosjektet som vil bli omtalt her.

Sosialetaten fikk BU-tilskudd til dette prosjektet i 1994 og 1995, tilsammen 373.100 kr, hvorav 221.617 kr ble utbetalt.

3. Vernet sysselsetting i landbruket, Ramnes og Våle

Ramnes og Våle kommuner har startet opp vernet sysselsetting på to gårdsbruk, ett i hver kommune, for mennesker med psykiske problemer.

Forprosjektet startet i januar 1995. I februar 1996 ble gårdsbrukene/arbeidslederne engasjert. Etter grunnopplæring av arbeidslederne og tilrettelegging på gårdene begynte arbeidstakerne i mars/april 1996. Det var egen prosjektleder i forprosjektet. Siden er oppgavene fordelt mellom etatslederne i kommunene og psykiatrisk sykepleier i Våle som er ansatt underveis i prosessen.

Hver gård har tilrettelagt for inntil 5 arbeidstakere. På gården er det tilrettelagt for aktiviteter/arbeide med kuer, hester, gris og høner. I tillegg er det muligheter for en rekke aktiviteter tilknyttet planteproduksjon av alle slag, rydding i skogen, vedproduksjon, baking og produksjon av klær m.v.

Gårdene er åpne for arbeidstakerne 4 timer, 4 dager i uka. Konene på gårdene er engasjert i halv stilling som arbeidsleder/miljøarbeider med mannen eller evt. andre som vikar.

Prosjektet ledes av en bredt sammensatt styringsgruppe.

Lederen av styringsgruppa, som er sosialsjef i den ene av kommunene, sier i en rapport følgende om livskvalitet/samfunnsøkonomi: «Vi tror livskvaliteten øker for arbeidstakerne ved deltakelse i prosjektet. Vi tror og det bidrar til at de holder seg friskere og i mindre grad enn før trenger re-innleggelser i sykehus. Vi vil enkelt påstå det høyner livskvaliteten til en billigere penge enn tidligere opplegg. I tillegg gir det arbeidsplasser i landbruket.»

Sosialetatene i Våle og Ramnes kommuner har i perioden 1994-96 fått 636.000 kr i tilskudd til prosjektet av BU-midlene.

Dette prosjektet fikk 2. pris av «Det nytter - prisene» til Kommunenes Sentralforbund og Sosial- og helsedepartementet i 1997.

Oppsummering

Det foreligger rapporter om alle tre prosjektene. Som denne korte gjennomgangen forhåpentligvis viser, så dreier det seg om ganske omfattende erfaringer i tre meget forskjellige prosjekter. Det er mye læring i å gjennomgå erfaringene med dem som står/har stått midt oppe i dem. Vår læring er summert opp i våre vurderinger av alle prosjekter i kapittel 6.

Et viktig spørsmål er hvorvidt det bør satses BU-midler på denne type «tunge» prosjekter, eller om midlene primært bør gå til enkeltprosjekter på gårdene.

Vi tror det har vært viktig med denne type sammensatte prosjekter i en startfase, men de koster penger og arbeidstid for de involverte. Derfor bør det gjennomtenkes nøye om det kan forventes nye erfaringer, hvis slike omfattende prosjekter skal startes. Hvis mange gårder skal involveres i et samspill, med mange forskjellige typer tilbud eller med ulike modeller som skal utprøves, så kan store prosjekter være interessante.

I perioden 1989-96 i Vestfold er det gitt 1.774.000 kr. til vanlige enkeltprosjekter av BU-midler og 1.766.600 kr til «tunge» prosjekter. De 4 gårdeierne som har vært med i disse prosjektene har fått til sammen 645.000 kr i stipend, tilskudd og lån, eller 161.250 kr i gjennomsnitt. For alle enkeltprosjektene er den totale tildelingen i gj.sn. 132.000 kr.

Gjennomsnittlig sysselsetting i de 4 prosjektene er 1,0 årsverk mot 1,6 årsverk for alle prosjektene. For gjennomsnittlig omsetning er tallene h.h.v. 240.625 kr og 405.600 kr. Gjennomsnittlig resultat er h.h.v. 118.750 kr og 190.000 kr.

Vi mener på denne bakgrunn, at det vil være riktig å vri ressursbruken klart mer mot enkeltprosjekter, med mindre det dukker opp særlig velbegrunnede og interessante sammensatte og tunge prosjekter. Det betyr ikke at vi kritiserer ressursbruken til nå, men erfaringene og den akkumulerte kompetansen, tilsier annen ressursbruk fremover.

Styringsgruppene i de tunge prosjektene har hatt en funksjon som har vært viktig i en oppbyggingsfase for Grønn omsorg. De har vært fora for å drøfte hvor disse prosjektene hører hjemme i forhold til lovverk og offentlig ansvar. Det har trolig vært helt nødvendig for å brøyte nye veier på disse områdene. Vi er imidlertid i tvil om denne debatten og dialogen i fremtiden bør foregå i enkeltprosjekters styringsgrupper. Den bør heves opp i et forum av mer prinsipiell karakter.

På den annen side er det nettopp i møtet med nye typer løsnings virkning på klienter, særlig tunge klienter, at det kan finnes nye løsninger og interesse for samarbeid. Gode resultater hos klientene påvirker selvfølgelig holdninger og løsninger hos alle.

Fylkesmannssembetet er sentralt i forhold til denne debatten. Der har man både ansvar for god og effektiv bruk av BU-midler og for kontroll med at lovverk både innenfor barnevern og psykiatri blir fulgt. Det kunne være en god ide at man setter seg sammen en dag og drøfter den videre håndtering av disse spørsmål i et forum med representanter fra et par fylkesmannsembeter, eventuelt supplert med noen representanter på disse felter fra departementer, kommuner og fylkeskommuner.

Erfaringer og vurderinger fra offentlige etater

Tjenestene som «kjøpes» fra kommune- og fylkeskommuneetater, ligger innenfor områdene barnevern, alternativ undervisning til forskjellige og krevende grupperinger, barnehage og arbeidstrening for mennesker med psykiske problemer.

De interessante spørsmål er kostnadene og kvaliteten ved disse tilbud, i forhold til det som ville vært kostnadene og kvaliteten ved alternativene. I noen tilfeller finnes det ikke adekvate alternativ. Det kan også i noen tilfeller diskuteres om kommunen/fylkeskommunen har plikt til å gi et tilbud. Et tilbud i arbeidstrening kan også være et statlig ansvar, men det kan være kommunen som må rette opp skadene hvis ikke trening gis. Skyving av ansvar mellom nivåene kan fort oppstå. Da vil fort noen sitte igjen med «Svarteper» (kostnadene ved å reparere det som gikk galt).

Her er det store områder for vurderinger og forhandlinger, både i etatene, mellom etater, mellom nivåer og mellom «kjøper» og tilbyder av tjenester. Eksempelvis kan «satser» i barnevernet variere fra 6-7.000 kr pr. mnd. til 60-70.000 kr pr. mnd. avhengig av hvor «tunge» problemer det er snakk om. Hvis arbeidstrening for en med psykiske problemer kan hindre eller redusere innlegging på institusjon, snakker vi også om store beløp spart.

De representanter for offentlige etater vi har snakket med, er samstemte i at dette er interessante alternativ økonomisk.

Spørsmålet om kvalitet er minst like relativt og subjektivt som økonomi.

Vi har selv observert og snakket med brukere av tjenestene ved flere anledninger, og har som hovedinntrykk at mange av prosjektene er meget lovende m.h.t. kvalitet.

Dette er utsagn fra en del offentlige «kjøpere»:

- Veldig for et sånt tilbud, meget interessant. Dette er interessante mellomløsninger.
- De vil være mer utenfor institusjon enn ellers. Har tro på dette som viktige supplement. Viktig med valgmuligheter. Mulig at dette oppleves som noe mer stabilt, lettere å knytte sjelen til en gård enn til en bedrift.... Dyr er interessant for noen.
- Positive erfaringer på kvaliteten av tilbudet. Selvrespekt og livskvalitet ser ut til å være overraskende bedret. Grunn til å anta at dette på sikt vil redusere antall reinnleggelser.
- Dette er en type løsning som vi ikke finner ellers, og med veldig interessante kvaliteter...
- Viktig å sikre god nok kvalitet. Er noe skeptisk. Må ihvertfall ha kvalitetssikring.
- Ser ut til å gå veldig bra. Veldig godt inntrykk. Veldig billig. For tidlig å si noe om mer langsiktige virkninger.

Det er vårt inntrykk at de fleste av disse prosjektene er meget konkurransedyktige på pris. Alternativene vil som oftest være dyrere. Ofte finnes det ikke sammenlignbare alternativ. Det er kanskje det aller mest interessante her, at det oppstår nye mellomløsninger med andre priser og andre kvaliteter.

Variasjonene m.h.t. konkurransedyktighet er stor. Vi har vært borte i hele skalaen av prosjekter, fra de som koster like mye som andre løsninger, til prosjekter som gir tilbud som koster fra 10-50 % mindre enn sammenlignbare tilbud. Innenfor barnevern og psykiatri ser vi konturene av løsninger som kan gi enda større besparelser, men det vil kreve mer utviklingsarbeid og dokumentasjon før slike konklusjoner eventuelt kan trekkes på sikkert grunnlag.

6. Vurderinger

Nøkkelfaktorer for suksess

Etter at intervjuingen var ferdig har vi gått grundig gjennom materialet for å se hvilke faktorer som ser ut til å være de viktigste for at prosjektene skal bli vellykkede. Noen faktorer peker seg klart ut:

Gode og klare avtaler

I alle prosjekter peker viktigheten av å ha gode og klare avtaler seg ut som meget viktig. Det gjelder i alle prosjekter for forholdet mellom prosjekteier og den offentlige etat som kjøper tjenester. Her er det mye å forhandle om. På den ene side bør prosjekteier få uttelling for det arbeide som skal utføres (inkl. administrasjon) og for de fasiliteter som stilles til disposisjon (bygninger, utearealer, aktivitetsarenaer - verksteder, dyr, skogsstier ++++). På den annen side kan alternativkostnader legges til grunn. Hva vil det koste etaten å bygge opp tilsvarende tjenester eller å kjøpe dem fra institusjoner? Den siste vinklingen har vi sett kan gi grunnlag for ganske høye godtgjørelser, men som likevel er rimelige for kjøpere i forhold til alternativene.

Her er det behov for å utvikle eksempler på gode avtaler, og det er behov for å tilføre prosjekteierne en del forhandlingskunnskaper. Det er også viktig å reise spørsmålet om offentlige etater i de «tunge» prosjektene blir sittende på begge sider av forhandlingsbordet - og om det kan føre til for lav godtgjørelse for gårdeierne.

Personlige egenskaper er avgjørende

Den som skal sette i gang et prosjekt, må ha et visst innslag av viktige personlige egenskaper. Dette dreier seg om bl.a. om kommunikasjonevne, utholdenhet, kvalitetsbevissthet, empati, ryddighet og kreativitet. I disse prosjektene er det også avgjørende at prosjekteieren har gode støttespillere nær seg, og et godt nettverk rundt seg.

God veiledning og rådgiving er viktig

I mange av prosjektene er det sørget for god veiledning rundt de faglige tjenester som ytes. Det er det tradisjon for på disse områder, og det er viktig. Det bør vurderes om det skal være et krav ved tildeling av BU-midler, i hvert fall i krevende prosjekter.

Men det er også behov for rådgiving og veiledning rundt prosjektstyring, økonomi, forhandlinger og hva det bør satses på/hva de samlede ressurser tilsier satsing på. Landbruksavdelingen og de kommunale landbrukskontorer er ganske aktive på dette område. Prosjekteierne sier dette om den oppfølging/veiledning som gis:

• dårlig	2
• ikke helt tilfredsst.	1
• tilfredsst.	2
• bra	5
• svært bra	3
• vet ikke	0

Om denne oppfølging/veiledning bør gis fra landbruksetaten eller fra andre offentlige eller private tilbydere, er et spørsmål som drøftes ved Landbruksavdelingen. Vi snakker om et stort kompetanseområde, og det er viktig for prosjekteierne at denne kompetansen kan finnes. Det ser ut til å være mye å hente resultatmessig for dem som skaffer seg god veiledning. Gode nettverk kan være et alternativ/supplement til god veiledning og oppfølging.

Studieturer til vellykkede og relevante prosjekter er også en god måte å overføre kompetanse på her, opplegg som ser ut til å brukes mye på området, både innen Vestfold og fylker i mellom. Vestfold og prosjektene der har vært brukt som modeller og til studieturer fra alle de andre fylkene. Det er trolig den beste måte å utvikle nye næringer på og for kompetanseoverføring innenfor BU-området, særlig i en startfase.

Kommunikasjon er viktig

God kommunikasjon er en viktig faktor for å sikre vellykkede prosjekter. I alle prosjekter møtes mange parter, mange faggrupper og mange interessenter. Klientene eller deltakerne er også ofte mennesker med erfaringer fra dårlige kommunikasjonsprosesser.

Det er vår erfaring at det å kunne kommunisere om vanskelige spørsmål, ofte er nøkkelen til suksess på de fleste av livets områder. I disse prosjektene oppstår det mange slike situasjoner. Kunnskaper om og trening i kommunikasjon er derfor en viktig faktor for alle deltakerne i disse prosjektene.

Også våre intervjuer i forbindelse med denne evalueringen ble ofte utfordringer i kommunikasjon, i prosjektene, med ektefeller, med klienter til stede osv. Det er ofte i slike litt komplekse intervjusituasjoner at vi lærer mest og får nye ideer.

Allsidige bruk er interessante

Vi ser at summen av hva et bruk kan tilby er meget avgjørende for prosjektets resultater. Det gjelder både det bygningsmessige, muligheter for aktiviteter/trening i vid forstand og ikke minst summen av den kompetanse prosjekteieren og ektefellen har.

Vi har også sett at følelsen av stabilitet/trygghet kan bety mye for mange klienter. Det dreier seg ofte om mennesker som har vært kasteballer mellom mange mennesker og mange systemer. Følelsen av at de har kommet til noe(n) som representerer ro og stabilitet, ser da ut til å kunne bety mye for å komme ut av en

negativ spiral og over i en positiv spiral. Dette må være et interessant felt å følge opp for forskningsmiljøene.

Andre faktorer

Andre faktorer av interesse som vi har støtt på, er behov for rolleavklaringer/rolleklarhet og kjønnsrollemønstre.

Særlig i prosjekter med styringsgrupper og i prosjekter der det drives virksomhet i regi av andre enn eierne, ser vi mange behov for rolleavklaringer. Det kan være vanskelig å være i styringsgruppe samtidig med at du representerer tilskuddsmyndigheter eller at du kjøper tjenester fra prosjektet. Det kan også være vanskelig å være utleier av fasiliteter til et prosjekt samtidig med at du er ansatt i prosjektet.

Vi ser at hvis det reises spørsmål om rolleklarheter, så kan fort også kommunikasjonen bli vanskelig. Dermed kan det fort oppstå spørsmål om habilitet (så følelsesmessig involvert at habiliteten kan betviles).

Dette er vanskelige og følsomme spørsmål som kan utvikle seg til konflikter. De bør derfor tas opp før de oppstår som problemer.

Skolesektoren og helse- og omsorgssektoren har stor overvekt av kvinnelige arbeidstakere. Dette preger lønns- og arbeidsforhold. I tillegg har ofte kvinner i landbruket hatt lite lønnsinntekter og ditto pensjonsforhold. Vi ser derfor en tendens til at kjøpere av tjenester holder godtgjørelsene nede, og at dette aksepteres av kvinner som får anledning til fast lønn. Det er også symptomatisk at noen menn har forhandlet frem bedre og riktige betingelser, riktignok noen ganger knyttet til andre typer ytelser.

Styringsmodell er viktig

Den faktor som viser seg å være avgjørende for prosjektets resultater og karakter, er den styringsmodell som velges. Forskjellige modeller har forskjellige fordeler og ulemper. Det er fint at mange forskjellige har vært i bruk. Dette tema er så viktig at det fortjener en egen drøfting.

Styringsmodeller

Prosjektene vi har sett på, delte seg i utgangspunktet naturlig i to, «vanlige» enkeltprosjekter og «tunge» prosjekter. Etter hvert har vi kommet til at prosjektene deler seg i minst tre kategorier, rangert etter hvor komplisert styringen av prosjektene er.

Tre typer prosjekter (modeller)

1. Enkle prosjekter

- enkle avtaler
- enkel veiledning
- enkel økonomi

2. Entreprenørprosjekter

- enkel, stram og krevende styring
- gode avtaler med krav til kvalitet
- krav om en viss langsiktighet i avtaler
- veiledning kjøpes, alternativet er nettverk
- usikkerhet/press
- god økonomi

3. Omfattende styring/styringsgruppe

- stor styringsgruppe/bred forankring
- stabilitet, utvidelser og omkalfatringer mulig
- god veiledning

- sikrere avtaler
- tungrodd
- stram økonomi/lav godtgjørelse til arbeidskraft og realkapital
- tryggere ansettelsesforhold

Nærmere om de ulike modellene

Nedenfor blir de enkelte modeller beskrevet nærmere i rendyrket form, slik at forskjellene kommer fram. I virkelighetens verden vil mange prosjekter ha trekk fra flere av modellene.

Enkle prosjekter

Noen har enkle avtaler om å ta i mot en eller noen få klienter. I avtalen ligger veiledning i å håndtere denne typen klienter innebygd. Ofte er også veiledningsopplegget samtidig kvalitetssikring. Økonomien blir dermed enkel, men den kan likevel være ganske brukbar. Vårt inntrykk er at også slike enkle opplegg kan fungere meget godt.

«Entreprenørprosjekter»

I rendyrket form kjennetegnes slike prosjekter ved at prosjekteieren har full styring og også fullt ansvar. Gjennom klare avtaler sies det klart hva som skal leveres, og det føres stram kontroll fra kjøpernes side. Dermed blir det ryddige og klare, men også krevende forhold. Kvalitetskravene gjør veiledning nødvendig. Økonomien kan bli meget god hvis kvaliteten som leveres er god, men det krever også innsikt i forhandlinger hos prosjekteieren. Modellen gir usikkerhet og press. Vil kontrakter bli fornyet? Hvor langsiktige kan jeg få dem?

Gode forhandlinger og god kvalitet blir suksessfaktorene.

Omfattende styring

Her er det opprettet en styringsgruppe med mange parter/interessenter representert. Dette kan gi legitimitet, eierforhold hos mange, stabilitet og trygghet. Prosjektet kan utvikles i forskjellige retninger. Flere gårder kan kobles til. Dette gir muligheter for å forandre tilbud i tråd med klientenes utvikling, fremfor stadig å flytte dem rundt. God veiledning vil alltid være et krav fra et slikt system. Opplegget kan lett bli tungrodd, og vi ser ofte at økonomien lett blir stram og avlønningen blir lav (offentlig regulativ, utdanning, kjønn blir avgjørende - ikke resultater). Nå ønsker noen prosjekteiere bevisst å være på offentlig regulativ med større sikkerhet og ordnede pensjonsforhold.

Alle de tre modeller har fordeler og ulemper, og de må også vurderes i forhold til hvilke ønsker og ambisjoner prosjekteiere har. Det er viktig at det eksperimenteres med flere typer modeller. Særlig i oppstartfasen med «Grønn omsorg» har det vært viktig med bredt anlagte prosjekter som har avklart juridiske, økonomiske og andre faglige spørsmål. Det har også vært viktig at politikere og kommunale ledere har fått et eierforhold til utfordringer og muligheter.

Vi tror imidlertid nå som innsikten og erfaringene rundt disse spørsmål har økt, at det er riktig å framheve noen av entreprenørmodellens fordeler. Den gir ryddige forhold, og den kan gi meget gode resultater for prosjekteier. Samtidig blir kvalitetskravet veldig tydelig. «Kjøper» stiller krav og «selger» må levere kvalitet for å kunne fortsette. Det gir klare ansvarsforhold. Med en stor styringsgruppe der alle er med, kan det bli uklart hvem som har ansvar for hva.

Resultatene m.h.t. sysselsetting, omsetning og lønnsomhet er klare i Vestfold. Det er prosjekter som ligner mest på modell 2 som peker seg ut med best resultater. Også modell 1 kan gi relativt gode resultater av enkle opplegg.

Lavere utgifter for kommuner og fylkeskommuner

Som drøftet i kapittel 5, så er det meget vanskelig å si hva tilbudene i Grønn omsorg koster kommuner og fylkeskommuner i forhold til relevante alternativ. Til det er feltet alt for sammensatt og skjønnspreget, som rimelig kan være. Vi snakker faktisk om klienter/kunder som kan koste samfunnet fra 100 kr pr. dag til over 10.000 kr pr. dag (i institusjon). Det sier både noe om mangfoldet og om hvor mange problemstillinger som kan være involvert.

Vi velger derfor å illustrere hvilke mulige besparelser det kan være for kommuner og fylkeskommuner ved et regneeksempel:

13 enkeltprosjekter i Vestfold omsetter for $405.600 \text{ kr} \times 13 = 5.272.800 \text{ kr}$ pr. år. Vi har sett på $(14:24) \times 100 = 58,3 \%$ av prosjektene som har fått midler. Med samme gjennomsnittlige omsetning i de andre prosjektene tilsier det at det omsettes for ca. 9 mill. kr. årlig i alle prosjektene. Gjennom å vurdere opplysninger fra offentlig ansatte har vi funnet at disse tilbud er fra 10-50% billigere for det offentlige enn tilsvarende tilbud.

Regner vi et snitt på 30% i besparelser, så vil kommuner og fylkeskommuner spare 3.850.000 kr pr. år på denne type tilbud i Vestfold.

Dette er en illustrasjon. En nøyaktig beregning er ikke mulig, men vi tror likevel dette er en god indikasjon på hvilke besparelser det er snakk om.

Det offentlige sparer penger og det skapes ganske mange nye arbeidsplasser på bygdene. Men det skapes neppe mange nye arbeidsplasser i Vestfold. Det skjer bare når klientene kommer fra andre fylker, og det skjer. Men det skapes en annen type arbeidsplasser, og det skjer på gårder og i bygdemiljøet.

Hvor god er kvaliteten?

Igjen beveger vi oss på et subjektivt område der mange typer vurderinger kan være relevante. Vårt inntrykk er at kvaliteten på ytelsene varierer fra et minimumsnivå (der det vurderes om de holder mål) til helt oppsiktsvekkende gode resultater. Særlig er enkelte prosjekter, som representerer helt spesielle løsninger for de aktuelle klienter, av spesiell interesse.

Som en konklusjon må vi kunne si at prosjektene holder mål, og at noen har svært interessante resultater. Det er derfor meget ønskelig at det innenfor feltet Grønn omsorg satses videre på å utprøve forskjellige typer tilbud og løsninger.

7. Forslag

1. Vi tror det fremover bør satses mer på enkelt styrte prosjekter og særlig på «entreprenør-prosjekter». Begge disse typer prosjekter gir klarere ansvarsforhold og bedre resultater. De sammensatte prosjektene kan gi viktige erfaringer for videre utvikling av feltet Grønn omsorg.
2. Vi tror imidlertid at det er viktig å definere hva en ønsker å få ut av de omfattende prosjektene. Kanskje vil det da være riktigere med styringsgrupper på fylkesnivå som skal utvikle policy, enn med styringsgrupper for enkeltprosjekter.
3. Det foreslås avholdt et seminar med representanter fra to fylkesmannsembeter og relevante departementer for å drøfte sammenhengene mellom resultater, kvalitet, lovbestemmelser og rettssikkerhet i forbindelse med Grønn omsorg prosjekter.
4. Med bakgrunn i denne rapporten bør tiltak 7.6.1. i Strategisk plan for landbruks- og bygdeutvikling i Vestfold iverksettes. Tiltaket skal kartlegge behovet for omsorgstjenester fra landbruket og utvikle modeller for samarbeid mellom landbruket og de ulike deler av omsorgssektoren innen utgangen av 1999. Barnehager, barnevern, alternativ skole og arbeidstrening bør i hvert fall tas med i denne kartlegging. Som denne rapporten viser, vil et viktig element i en slik kartlegging være å tenke nytt. Det er særlig nye typer «mellomløsninger/supplerende løsninger» som i denne rapport har vist seg meget konkurransedyktige.
5. Landbrukssektoren i Vestfold ser ut til å ha utviklet en meget interessant ekspertise på feltet Grønn omsorg. Det viser svarene i denne undersøkelsen, og inntrykket har vært klart når vi har intervjuet. Prosjekteierne er stort sett meget fornøyd med den bistand og oppfølging som er gitt. Vi tror det vil være rasjonelt å bygge på den kompetanse som her finnes og videreutvikle den, særlig på områdene strategi, kommunikasjon, konflikthåndtering, motivasjon og entreprenørskap. Det foreslås bygd opp et team som kan fungere over kommunegrensene. Samtidig kan denne spisskompetansen vurderes solgt til andre fylker.
6. Prosjekteiere med gode resultater er ofte dyktige til å koble seg mot nettverk og skaffe seg god veiledning. Det bør lages en strategi for bruk av nettverk, veiledning, erfaringsutveksling og opplæring for prosjekteiere i Grønn omsorg.
7. Det bør vurderes å sette i gang et prosjekt som ser på årsakene til at viljen til/ønsket om å ekspandere prosjekter er lavere enn i landsundersøkelsen, til tross for de gode resultatene i Grønn omsorg i Vestfold.
8. BU-styret bør vurdere sin bruk av BU-midler. Resultatene innen Grønn omsorg i Vestfold er gode i forhold til andre områder. På den annen side er det viktig å satse på de rette typer søkere og ideer. Dette er krevende prosjekter. Vi tror de gode resultater i Vestfold henger sammen med en gradvis og gjennomtenkt oppbygging. Vår konklusjon er at her vil det være fornuftig å satse penger, men det er helt avgjørende at det finnes gode og motiverte søkere. Vi tror også det er mye å hente på systematisk og målrettet oppfølging der resultatene styrer hvordan det bør satses videre (f.eks. på «entreprenørprosjekter» når det er mulig).

For ytterligere informasjon:

Senter for Egenutvikling, LPG Rådgivning,
Tollbugt. 54, 3044 Drammen
Tlf. 32 89 66 73 - 32 89 66 76

Fylkesmannen i Vestfold, Landbruksavdelingen,
Postboks 2264, 3103 Tønsberg
Tlf.: 33 37 23 50